

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Навчально-науковий інститут соціально-педагогічної та мистецької освіти

Кафедра психології

КВАЛІФІКАЦІЙНА (ДИПЛОМНА) РОБОТА

на здобуття рівня вищої освіти «магістр»

на тему **«ОСОБЛИВОСТІ ОБРАЗУ «Я» АКЦЕНТУЙОВАНИХ
ПІДЛІТКІВ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ»**

Виконала: здобувач вищої освіти
групи пс22 м заочного відділення
спеціальність 053 Психологія
ОП Психологія. Практична психологія
Романова Євгенія Олександрівна

Керівник: д.психол.наук, професор
Ковальова О.В.

Рецензент: к.психол.наук, доцент
кафедри психології Чорноморського
національного університету
імені Петра Могили
Астремська І.В.

Запоріжжя– 2023 року

Романова Євгенія Олександрівна

Особливості образу «Я» акцентуєваних підлітків з девіантною поведінкою

АНОТАЦІЯ

Дана робота присвячена виявленню особливостей образу «Я» акцентуєваних підлітків з девіантною поведінкою, які впливають на формування в них дисгармонійного образу «Я», а також у пошуку засобів гармонізації образу «Я».

Визначено, що проблема девіантної поведінки підлітків є однією з найбільш актуальних. В умовах перебудови суспільства процес формування образу «Я» неповнолітніх характеризується зниженням значущості уявлень про базові морально-етичні принципи поведінки, тобто образ «Я» у девіантних підлітків за змістом відчужується від суспільства і його цінностей, дисгармонійно трансформується. В соціальному вимірі це виявляється в тому, що у підлітків формуються різні форми девіантної поведінки.

Увага акцентувалася на тому, що вікові особливості поведінки підлітків пов'язані із посиленням прояву у них акцентуацій характеру, із недостатністю їхнього життєвого досвіду і полягають у низькому рівні самокритики, нездатності до адекватної оцінки життєвих обставин, підвищеній емоційності, збудливості, імпульсивності, низькому рівні рухової й вербальної активності, навіюваності, загостреному почутті залежності, прагненні до набуття певного статусу в референтній групі, негативізмом, невірноваженості збудження й гальмування тощо.

Практичне значення роботи полягає у розробці й апробації психокорекційної програми для гармонійної трансформації образу «Я» акцентуєваних підлітків з девіантною поведінкою.

Було зроблено висновок, що тип акцентуації характеру та гендерні особливості впливають на трансформацію образу «Я» підлітка та на формування у нього девіантної поведінки. А в результаті використання

розробленої психокорекційної програми здійснюється гармонізація образу «Я» акцентуєваних підлітків з девіантною поведінкою.

Ключові слова: образ «Я», акцентуєваний підліток, девіантна поведінка, самосвідомість, самоповага, норми, підлітковий вік, трансформація.

Romanova Yevgenia

Peculiarities of the self-image of accented teenagers with deviant behavior

ABSTRACT

This work is devoted to identifying the features of the self-image of accented teenagers with deviant behavior, which influence the formation of a disharmonious self-image in them, as well as the search for means of harmonizing the self-image.

It was determined that the problem of deviant behavior of teenagers is one of the most urgent. In the conditions of the restructuring of society, the process of forming the self-image of minors is characterized by a decrease in the importance of ideas about the basic moral and ethical principles of behavior, that is, the self-image of deviant teenagers is alienated from society and its values, disharmoniously transformed. In the social dimension, this manifests itself in the fact that teenagers develop various forms of deviant behavior.

Attention was focused on the fact that the age-related features of the behavior of adolescents are associated with the increased manifestation of character accentuations in them, with the insufficiency of their life experience and consist in a low level of self-criticism, the inability to adequately assess life circumstances, increased emotionality, excitability, impulsivity, and a low level of motor and verbal activity, suggestibility, a heightened sense of dependence, the desire to acquire a certain status in the reference group, negativism, imbalance of excitement and inhibition, etc.

The practical significance of the work consists in the development and approval of a psych corrective program for the harmonious transformation of the self-image of accented teenagers with deviant behavior.

It was concluded that the type of character accentuation and gender characteristics influence the transformation of the adolescent's self-image and the formation of deviant behavior. And because of the use of the developed psych corrective program, the self-image of accented teenagers with deviant behavior is harmonized.

Keywords: "I" image, accented teenager, deviant behavior, self-awareness, self-esteem, norms, adolescence, transformation.

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної (дипломної) роботи на тему:

«Особливості образу «Я» акцентуйованих підлітків з девіантною поведінкою»

Здобувачка вищої освіти – Романова Євгенія Олександрівна

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор кафедри психології Ковальова Ольга Вікторівна

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в педагогічній та віковій психології проблема девіантної поведінки підлітків є однією з найбільш актуальних. В умовах перебудови суспільства процес формування образу «Я» неповнолітніх характеризується зниженням значущості уявлень про базові морально-етичні принципи поведінки, тобто образ «Я» у девіантних підлітків за змістом відчужується від суспільства і його цінностей, дисгармонійно трансформується. В соціальному вимірі це виявляється в тому, що у підлітків формуються різні форми девіантної поведінки.

Вікові особливості поведінки підлітків пов'язані із посиленням прояву у них акцентуацій характеру, із недостатністю їхнього життєвого досвіду і полягають у низькому рівні самокритики, нездатності до адекватної оцінки життєвих обставин, підвищеній емоційності, збудливості, імпульсивності, низькому рівні рухової й вербальної активності, навіюваності, загостреному почутті залежності, прагненні до набуття певного статусу в референтній групі, негативізмом, невірноваженості збудження й гальмування тощо. Вікові психологічні особливості визначаються комплексом обставин, насамперед, суспільними умовами й способом життя людини, вихованням і характером її практичної діяльності.

За даними сучасних юридичних, медичних, педагогічних, психологічних досліджень у значної частини підлітків спостерігаються життєва безпорадність, соціальний нігілізм, пасивність, відчуженість від дорослих, зневіра та байдужість до всього. Зокрема, в наші дні частішають

поведінкові відхилення, у підлітків зростають егоцентричні тенденції, молодшає вік злочинців, формуються різні форми девіантної поведінки.

Образ «Я» розглядається науковцями з різних позицій: як мета-психологічна категорія самосвідомості; як її когнітивний компонент; як душевно-моральний аспект життя; як комплексне відображення системи особистісних ставлень; як когнітивна складова фізичного «Я» людини.

Об'єктом дослідження є особистість акцентуйованого підлітка з девіантною поведінкою.

Предмет дослідження – трансформація образу «Я» у акцентуйованих підлітків з девіантною поведінкою під впливом психокорекційної програми.

Мета дослідження полягає у виявленні особливостей образу «Я» акцентуйованих підлітків з девіантною поведінкою, які впливають на формування в них дисгармонійного образу «Я», а також у пошуку засобів гармонізації образу «Я».

Гіпотеза дослідження:

1. Тип акцентуації характеру та гендерні особливості впливають на трансформацію образу «Я» підлітка та на формування у нього девіантної поведінки.

2. Гармонізація образу «Я» акцентуйованих підлітків з девіантною поведінкою здійснюється в результаті психокорекційної програми.

Для досягнення мети та перевірки гіпотези були поставлені такі **завдання дослідження:**

1. На базі вивчення відповідних літературних джерел теоретично обґрунтувати концептуальні засади емпіричного дослідження особливостей формування образу «Я» у підлітків.

2. Дослідити особливості образу «Я» акцентуйованих підлітків з девіантною поведінкою та визначити їх гендерні відмінності.

3. З'ясувати механізми впливу особливостей образу «Я» акцентуйованих підлітків з девіантною поведінкою на трансформацію в них образу «Я».

4. Розробити та експериментально перевірити психокорекційну програму з метою корекції дисгармонійно трансформованого образу «Я» акцентуйованих підлітків з девіантною поведінкою.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань та перевірки гіпотези було розроблено програму дослідження, реалізація якої передбачала застосування комплексу методів: теоретичних, емпіричних, методів статистичного аналізу отриманих даних та якісної інтерпретації результатів дослідження. На констатуючому етапі експерименту з метою визначення девіантних підлітків був застосований метод експертної оцінки, а також методика на визначення рівнів сформованості саморегуляції (Р. Скульський, В. Костів), методика: «Особистісні акцентуації» (ПДО (А. Личко) в адаптації В. Дворщенка) для визначення типів акцентуацій характеру; методики Г. Казанцевої та В. Століна для визначення адекватності самооцінки; «Схильність до девіантної поведінки» (О. Орел) для визначення девіацій та схильностей до девіантної поведінки; проєктивна методика «HAND-test» (Б. Брайклин, З. Піотровський, Е. Вагнером) для визначення: агресивності, директивності, афектації, комунікації, наявності залежності, страхів, внутрішньої напруги, особистісної дезадаптації, неприйняття реальності та інші.

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилося на базі Запорізької загальноосвітньої школи № 69 I-III ступенів індивідуальним і груповим способом. Кількість респондентів склала 60 осіб (30 хлопців, 30 дівчат). Вік обстежуваних складав від 13 до 15 років.

Практичне значення роботи полягає у розробці й апробації психокорекційної програми для гармонійної трансформації образу «Я» акцентуйованих підлітків з девіантною поведінкою.

Структура роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (75), додатків (6).

Образ «Я» - це складноструктурована цілісна система, що є суб'єктивною картиною самого себе, містить когнітивний, емоційно-

ціннісний і поведінковий компоненти та є джерелом особистісного розвитку, регулятором поведінки підлітка. Вивчення особливостей образу «Я» акцентує увагу на поведінку підлітків з девіантною поведінкою поглиблює розуміння сутності проблеми девіантної поведінки.

У результаті констатуючого етапу дослідження встановлено, що у акцентує увагу на поведінку підлітків з девіантною поведінкою є особистісні особливості, на які впливають як акцентуації характеру, так і девіантна поведінка, яка формується саме на основі цих типів. Ці особливості взаємопов'язані між собою і трансформація однієї з них викликає трансформацію інших. Проведений аналіз результатів дослідження цих особливостей вказує як на спільне між віковими та статевими групами підлітків з експериментальної групи, так і на відмінне. Урахування цих спільних та відмінних рис дозволяє чітко спрямовувати психокорекційні впливи.

Визначено, що:

а) *агресивну* поведінку мають підлітки епілептоїдного, шизоїдного, психастенічно-шизоїдного, шизоїдно-епілептоїдного та епілептоїдно-істероїдного типів; *аутоагресивну* – епілептоїдного, лабільного, істероїдного, сенситивного, гіпотимного (як чистих, так і змішаних типів); *делінквентну*: епілептоїдного, психастенічного, істероїдного, гіпертимного, шизоїдного, нестійкого (як чистих, так і змішаних типів); *адиктивну* – епілептоїдного, істероїдного, гіпертимного, нестійкого, гіпертимно-істероїдного. Не приймають свою гендерну соціальну роль хлопці шизоїдного, психастенічно-шизоїдного та шизоїдно-епілептоїдного типів, а серед дівчат – епілептоїдного, гіпертимного та гіпертимно-циклоїдного типів акцентуації.

б) найбільших змін зазнали неадекватно низький та адекватний рівні самооцінки у хлопців епілептоїдного, лабільного, шизоїдного, психастенічного, істероїдного типів (як чистих, так і змішаних), а у дівчат істероїдного, гіпертимного, лабільного, конформного, сенситивного (як чистих, так і змішаних). Виразність сенситивного та психастенічного типів акцентуації у дівчаток пов'язані з їхньою самооцінкою, а у хлопців такий

зв'язок з самооцінкою має епілептоїдний тип акцентуації характеру.

в) високий рівень саморегуляції мають хлопці епілептоїдного, істероїдного, циклоїдного та гіпертимно-циклоїдного типів; а дівчата – психастенічного, гіпертимного, нестійкого та гіпертимно-циклоїдного типів акцентуації характеру. Низький рівень саморегуляції мають хлопці епілептоїдного, істероїдного, гіпертимного, шизоїдного, психастенічного та нестійкого типів (як чистих, так і змішаних), а дівчата – лабільного, епілептоїдного, істероїдного, сенситивного та шизоїдного (як чистих, так і змішаних) типів акцентуацій характеру.

г) найбільша кількість підлітків епілептоїдного, лабільного, психастенічного, істероїдного, гіпертимного, шизоїдного (як чистих, так і змішаних) мають ознаки опору педагогічним впливам, який обумовлений наявністю у них акцентуацій характеру, при чому серед хлопців цей показник вищий. Підлітки істероїдного, епілептоїдного, лабільного, гіпертимного, шизоїдного типів акцентуацій характеру (як чистих, так і змішаних) мали ознаки опору, який викликаний невмілими виховними впливами та потребують психокорекційної роботи з соціальним оточенням.

Особливості образу «Я» акцентуєваних підлітків з девіантною поведінкою мають вплив на трансформацію (викривлення) образу «Я». Як сукупний вплив, так і вплив окремих складових: акцентуації, девіантної поведінки, рівня самооцінки, рівня саморегуляції поведінки, вольового контролю емоційних реакцій, гендерної соціальної ідентифікації, саме і трансформують образ «Я» акцентуєваних підлітків як у бік гармонійного, так і у бік дисгармонійного.

Отже, результати формуючого експерименту підтвердили висунуті гіпотези і показали, що тип акцентуації характеру та гендерні особливості впливають на трансформацію образу «Я» підлітка та на формування у нього девіантної поведінки.

За допомогою психокорекційної програми був гармонізований образ «Я» акцентуєваних підлітків з девіантною поведінкою завдяки корекційному

впливу, спрямованому на самооцінку та саморегуляцію поведінки, як складових когнітивного компоненту; на вольовий контроль емоційних реакцій та гендерну ідентифікацію, як складових емоційно-ціннісного компоненту; на агресивність, аутоагресивність, адиктивність, делінквентність, як складових поведінкового компоненту образу «Я».

Рік виконання магістерської роботи – 2023 рік.

Місце виконання: Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, кафедра психології.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ОБРАЗУ «Я» У АКЦЕНТУЙОВАНИХ ПІДЛІТКІВ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ	7
1.1. Образ «Я» підлітків в психологічній літературі	7
1.2. Особистість акцентуйованого підлітка з девіантною поведінкою в сучасній ситуації соціального розвитку	12
1.3. Особливості трансформації образу «Я» у акцентуйованих підлітків з девіантною поведінкою.....	18
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОБРАЗУ «Я» АКЦЕНТУЙОВАНИХ ПІДЛІТКІВ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ	24
2.1. Методи дослідження особливостей образу «Я» акцентуйованих підлітків з девіантною поведінкою.....	24
2.2. Аналіз результатів констатуючого етапу дослідження.....	36
РОЗДІЛ 3. КОРЕКЦІЯ ОБРАЗУ «Я» АКЦЕНТУЙОВАНИХ ПІДЛІТКІВ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ	59
3.1. Методологічні принципи, завдання та організація психокорекційної програми.....	59
3.2. Результати та аналіз формуючого етапу дослідження по корекції складових компонентів трансформованого образу «Я» акцентуйованих підлітків з девіантною поведінкою.....	71
ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	90
ДОДАТКИ	97

Ім'я користувача:
Анастасія Сухомлінова

ID перевірки:
1015949876

Дата перевірки:
26.10.2023 17:03:44 EET

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
26.10.2023 17:04:34 EET

ID користувача:
100012861

Назва документа: Романова Євгенія

Кількість сторінок: 83 Кількість слів: 16995 Кількість символів: 131557 Розмір файлу: 658.00 KB ID файлу: 1015625477

28.5% Схожість

Найбільша схожість: 10.4% з Інтернет-джерелом (<http://referatu.com.ua/referats/7569/172857/?page=1>)

28.5% Джерела з Інтернету

939

.....Сторінка 85.....

0.63% Джерела з Бібліотеки

7

.....Сторінка 92.....

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнено

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнено

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи

1